

MIROSLAW ROMAŃSKI
(RZESZÓW)

Norwegia wobec Bloku Wschodniego na tle wydarzeń roku 1968 w Czechosłowacji

Wydarzenia 1968 r. zajmują w politycznej historii Europy pozycję szczególną. Demonstracje studentów w Polsce¹, „praska wiosna”² i siłowa interwencja wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji latem 1968 r.³, pociągnęły za sobą istotne konsekwencje polityczne dla krajów na terenie Europy Środkowo-wschodniej⁴. Od początku 1968 r. w Czechosłowacji trwała „praska wiosna”, którą poprzedziły pojawiające się w latach sześćdziesiątych krytyczne głosy wobec władz państwowych, związane z narastającym kryzysem społeczno-gospodarczym. Oddolne inicjatywy społeczne wymusiły na władzach Czechosłowacji wprowadzenie zmian społeczno-politycznych, wśród których najważniejszym zadaniem były reforma socjalizmu oraz uniezależnienie się od ZSRR. Presja obywateli Czechosłowacji zainicjowała zmiany na stanowisku I sekretarza Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Czechosłowacji, 4 stycznia 1968 r., wybrany został na nie Alexander Dubček. Jego wybór pociągnął za sobą głębokie przemiany w partii i w społeczeństwie⁵. Krytyka przez nowo wybranego I sekretarza KC KPCz wypaczeń w rządach partii komunistycznej, połączona z powszechną krytyką swoich poprzedników przez najwyższych bonzów partyjnych, prowadziły do coraz śmielszych poczynań. Efektem tego było zrzeczenie się stanowiska prezydenta Czechosłowacji przez Antonína Novotného i zastąpienie go Ludvíkiem Svobodą⁶. Szerokie reformy wywarły piętno w zmianach na najważniejszych stanowiskach rządowych, wpłynęły na opracowanie nowego „programu działania”, a także wprowadzenie elementów rynkowych do gospodarki socjalistycznej Cze-

¹ *Rewolucje 1968*, Warszawa 2008, s. 175–189.

² R. Kwapis, *Praska Wiosna*, Toruń 2004, s. 22–34, 55–59.

³ Ł. Kamiński, *Wokół praskiej wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, Warszawa 2004, s. 44–58.

⁴ *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970 prosinec 1967 – červenec 1968*, red. J. Vondrov, J. Navrátil, Praha–Brno 1995, s. 74.

⁵ Z. Landau, *Polska Gomułki*, Warszawa 1995, s. 68–73.

⁶ http://www.warheroes.ru/hero/hero.asp?Hero_id=1551.

chosłowacji. Miało to jednak odbywać się pod kontrolą KPCz, choć i ona musiała zmienić się na bardziej pluralistyczną i oddziaływać na społeczeństwo jako „naturalny autorytet”. Koncepcje te określano „socjalizmem z ludzką twarzą”⁷.

Pomimo zainicjowania przez rząd przemian, odrodzenia się społeczeństwa obywatelskiego, organizowania demonstracji, spotkań i obrony interesów byłych więźniów politycznych, nie udało się osiągnąć deklarowanych celów. Powszechne we władzach KPCz spięcia sprawiały, że obawiano się prób obalenia ustroju socjalistycznego i liczono się, że nie zaakceptuje tego ZSRR⁸. Niemal natychmiast władze radzieckie rozpoczęły kwestionowanie poparcia dla Alexandra Dubčeka, określono sytuację w CSRS jako „kontrewolucję”. Kilkakrotne naciski ZSRR na władze Czechosłowacji nie przynoszące konkretnych rezultatów sprawiły, że rozpoczęto szykowanie zbrojnej interwencji siłowej. Wymuszenie na władzach Czechosłowacji kompromisu w postaci „Deklaracji Bratysławskiej”, gwarantującej wierność wobec socjalizmu oraz pozostanie w Układzie Warszawskim, przyspieszyły tylko te dążenia. Brutalne wkroczenie około pół miliona żołnierzy Układu Warszawskiego na terytorium Czechosłowacji w ramach operacji „Dunaj” rozpoczęło 20 sierpnia 1968 r.⁹ Interwencja wojsk zdławiła proces reform, wzmacniając tym samym komunistów. Prezydent Alexander Dubček wraz z wysokimi rangą funkcjonariuszami władz partyjno-rządowych zostali wywiezieni do Moskwy i aresztowani. Pomiędzy 21 sierpnia a 3 września 1968 r. śmierć poniosło 72 uczestników zajść, a do końca 1968 r. w wyniku inwazji życie straciło 108 osób¹⁰.

Efektom „praskiej wiosny” była federalizacja Czechosłowacji. Zgodnie z ustawą z dnia 27 października 1968 r. Słowacja stała się równoprawnym partnerem Czech. Był to zabieg strony radzieckiej chcącej pozyskać obywateli słowackich i odwrócić uwagę od zniweczonych reform. Alexander Dubček 17 kwietnia 1969 r. został odwołany ze stanowiska I sekretarza KPCz i skierowany na stanowisko ambasadora do placówki dyplomatycznej w Turcji. Przywódcą KPCz wybrany został Gustáv Husák¹¹.

Wydarzenia w Czechosłowacji 1968 r. stanowią niewątpliwie przełom w ewolucji systemów politycznych socjalizmu Europy Środkowowschodniej, a także w charakterze ruchów opozycyjnych na jej terenie. Interesujące, że odcisnęły one swe piętno także w państwach nieleżących w Europie i o innych ustrojach.

⁷ V. K l i m t, *Akorát že mi zabili tátu: příběh Karla Kryla*, Praha 2007, s. 107–120.

⁸ M. Ł a t y s z, *Pražská wiesna 1968 goda i reakcyja Kremla*, Moskwa 1998, s. 58–60.

⁹ G. M a j c h r z a k, *Nie tylko Siwiec*, „wSieci”, 26 VIII – 1 IX 2013, nr 34, s. 32–33.

¹⁰ P. P i o t r o w s k i, *W nocy z wtorku na środę*, „Biuletyn IPN”, sierpień–wrzesień 2003, nr 8–9 (31–32), s. 52–60; „České Noviny”, 9 VI 2008, nr 55, s. 2.

¹¹ *Kronika 1991*, red. M. M i c h a l i k, Warszawa 1992, s. 135; M. R o m a ń s k i, *Polityka zagraniczna Turcji w okresie wydarzeń czechosłowackich 1968 r.*, „Przegląd Nauk Historycznych”, R. XIII, nr 2, s. 175–187.

Norwegia należała do krajów, które najsilniej i najbardziej negatywnie zareagowały na wydarzenia w Czechosłowacji w 1968 r. O zasięgu i emocjonalnym poruszeniu opinii publicznej świadczyło sprzedanie w Oslo – na znak solidarności z CSRS – około 1,5 mln chorągiewek czechosłowackich. Rząd norweski uznał wkroczenie wojsk krajów socjalistycznych za fakt, który „zmienił równowagę sił w Europie”, i który „dyktuje konieczność reorganizacji systemu obrony cywilnej i zmiany systemu ostrzegawczego”¹².

Przyczyny tak gwałtownych reakcji i ostrych ocen były różnorodne. Rządowi chodziło głównie o zahamowanie rosnącego sprzeciwu społeczeństwa wobec członkostwa Norwegii w NATO, co w znacznym stopniu udało się osiągnąć. W listopadzie 1967 r. za udziałem Norwegii w NATO opowiedziało się około 49% ankietowanych. Rok później ankieta Gallupa, w której wzięło udział 1,5 tys. osób, przyniosła wynik 72% ankietowanych opowiadających się za udziałem Norwegii w NATO. Rząd podjął wówczas szereg kroków mających na celu wzmocnienie potencjału wojskowego, m.in. zwiększono budżet wojskowy na 1969 r. o 100 mln koron. Warto przypomnieć, że sprawa dalszego członkostwa Norwegii w NATO po 1969 r. została rozstrzygnięta przez Storting (parlament norweski) już w maju 1968 r.¹³ Pewną rolę odegrały też tradycyjne związki Norwegii z Czechosłowacją (w okresie przedwojennym i do 1948 r. m.in. osobiste kontakty czołowych polityków norweskich z socjaldemokratami czeskimi), świadomość strategicznego położenia Norwegii, wyczulenie na zagrożenie suwerenności, a także ożywiona działalność ośrodków propagandowych¹⁴.

Podobnie jak inne państwa zachodnie, Norwegia zamroziła stosunki kulturalno-naukowe z niektórymi krajami Bloku Wschodniego oraz przerwała rozwijające się pomyślnie kontakty polityczne z ZSRR i Polską, jak również z Węgrami i Bułgarią. Kontakty z tymi dwoma ostatnimi państwami były i tak mniej ożywione.

Zimnowojenne kroki i skrajne wnioski wyciągane przez rząd norweski po sierpniu 1968 r. nasunęły pytanie, czy Norwegia nie zamierza zasadniczo zmienić swej polityki bezpieczeństwa, tym bardziej że jednocześnie obserwowano demonstracyjne jej zbliżenie do Republiki Federalnej Niemiec. Premier Per Borten odwiedził RFN jesienią 1968 r. i z własnej inicjatywy udał się do Berlina Zachodniego, a po powrocie oświadczył, iż obawy w związku z rewanżyzmem w RFN są bezpodstawne. Identycznie zachował się zresztą były premier Norwegii Einar Gerhardsen po swej wizycie w RFN w 1965 r.¹⁵

¹² *Polityka Norwegii wobec KS i PRL*, „Biuletyn Tygodniowy MSZ” 1969, nr 9, s. 8.

¹³ K. Z y ś k, *Norwegia wobec rozszerzenia NATO na państwa Europy Środkowej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski w latach 1989–1999*, Toruń 2008, s. 3–6.

¹⁴ Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej [dalej: KC PZPR], Wydział Zagraniczny, sygn. 237/XXXII-710, k. 4–8.

¹⁵ *Polityka Norwegii wobec KS i PRL...*, s. 9.

Koncepcja polityki bezpieczeństwa Norwegii składała się z dwóch zasadniczych elementów:

- lojalny udział w NATO, ale przy utrzymywaniu tzw. polityki bezatomowej, nie zezwalającej na stacjonowanie obcych wojsk i składowanie broni atomowej na terytorium Norwegii w czasie pokoju; zastrzeżenie to Norwegia uczyniła w momencie przystępowania do NATO¹⁶ ze względu na sąsiedztwo z ZSRR;
- działalność na rzecz odprężenia w stosunkach Wschód – Zachód; Norwegia była pierwszym krajem NATO, który podjął dialog polityczny z państwem – członkiem Układu Warszawskiego (z Polską w latach 1957–1958); w latach sześćdziesiątych były utrzymywane żywe kontakty norwesko-radzieckie, m.in. dochodziło do wizyt premierów, wizyt członków rządu, w tym ministra spraw zagranicznych i ministra obrony.

Posierpniowa polityka Norwegii, podjęte kroki wojskowe, manewry NATO w Północnej Norwegii i inne sporne kwestie w stosunkach radziecko-norweskich spowodowały ostre reakcje prasy radzieckiej. Reakcjami tej prasy, a z drugiej strony wyważonym stosunkiem do wypadków czechosłowackich, tłumaczyć należy serię oficjalnych wypowiedzi i poważnych publikacji prasowych w Norwegii poczynawszy od połowy października 1968 r., które miały na celu zminimalizowanie znaczenia podjętych kroków wojskowych i dalszą chęć działania Norwegii na rzecz odprężenia. Minister obrony narodowej Otto Grieg-Tidemand został skrytykowany w Stortingu za „dramatyzowanie sytuacji”, m.in. przez przewodniczącego norweskiej Partii Liberalnej wchodzącej w skład rządzącej koalicji Gunnara Garbo. Liberalna prasa norweska wytykała rządowi wykorzystywanie „nieuzasadnionych obaw” na tle sprawy Czechosłowacji do zwiększenia potencjału militarnego w Północnej Norwegii¹⁷. Przewodniczący Partii Pracy Trygve Bratelli oświadczył, że posądzanie małego narodu z takim położeniem geograficznym jak Norwegia o prowadzenie prowokacyjnej polityki jest nielogiczne: „Nie mamy ani potrzeby, ani możliwości by taką politykę prowadzić”¹⁸. Mówiono wówczas o „kryzysie komunikacji” między Oslo a Moskwą, usiłując tłumaczyć zaistniałe spory i polemikę prasową nieporozumieniami po obu stronach. Ze strony czynników oficjalnych podkreślano także niezmienną politykę bazowo-atomową oraz dążenie do odprężenia w stosunkach między Wschodem a Zachodem. Premier Norwegii Per Borten oświadczył: „Norwegia nadal silnie interesuje się zagadnieniem kontrolowanego rozbrojenia i odprężenia w stosun-

¹⁶ Norwegia była członkiem NATO od 1949 r.

¹⁷ „Dagbladet”, 4 XII 1968, s. 1–2.

¹⁸ „Arbeiderbladet”, 6 XII 1968, s. 3.

kach Wschód – Zachód oraz przywiązuje szczególne znaczenie do utrzymania dobrosąsiedzkich stosunków ze Związkiem Radzieckim”¹⁹.

ZSRR był pierwszym krajem, wobec którego Norwegia zadeklarowała – już w styczniu 1969 r. – „odmrożenie stosunków” oraz chęć powrotu do stanu sprzed interwencji w Czechosłowacji, 21 sierpnia 1968 r. Wiosną 1969 r. zapowiedziano w Oslo wizytę delegacji radzieckiego Towarzystwa Przyjaźni z Norwegią. Prasa norweska sporo uwagi poświęciła wizytom naukowców. Rozważano też przyjęcie odłożonej w 1968 r. wizyty delegacji Rady Najwyższej ZSRR²⁰.

Stosunki Norwegii z Węgrami i Bułgarią były stosunkowo słabo rozwinięte. W 1968 r. nie stwierdzono poważniejszych przesłanek świadczących o ich normalizacji lub ożywieniu. Oba te kraje oczekiwały wówczas na inicjatywę ze strony norweskiej²¹.

Burzliwie rozwijały się natomiast stosunki kulturalno-naukowe Norwegii z Czechosłowacją. W drugiej połowie 1968 r. odwiedziły Norwegię liczne zespoły i soliści z CSRS. Występom tym towarzyszyło spore zainteresowanie prasy, a także wielu prywatnych osób²².

Dalszemu zacieśnieniu uległy stosunki Norwegii z Jugosławią. W styczniu 1969 r. Jugosławię odwiedził norweski minister obrony narodowej. Efektem tej wizyty było nawiązanie bliższych kontaktów między państwami.

Stosunki polsko-norweskie były tematem *tour 'horizon* w spotkaniu dnia 4 lutego 1969 r. pomiędzy ambasadorem PRL w Oslo i wiceministrem spraw zagranicznych Jacobsenem. Stwierdził on, że rząd norweski będzie sprzyjał rozwojowi stosunków kulturalnych i handlowych z Polską. Rzeczywiście w następnych latach ożywiono te kontakty i wysyłano etatowych pracowników polskich władz partyjnych na placówki do Oslo²³.

Warto zauważyć, że w dziedzinie handlu z Norwegią – z wyjątkiem kilku zerwanych kontaktów o mniejszym znaczeniu – nie stwierdzono poważniejszych reperkusji wydarzeń czechosłowackich. Rozmowy handlowe w listopadzie 1968 r. w Warszawie przeprowadzone zostały w rzeczowej formie. Pod koniec roku 1968 sfinalizowano norweskie zamówienie pięciu drobnicowców w Polsce²⁴.

W Norwegii odbyło się także kilka polskich imprez kulturalnych, jak np. wystawa Władysława Hasióra lub koncert Stefanii Woytowicz. Towarzystwo Przyjaźni z Polską, kontrolowane przez norweskie MSZ, wznowiło swoją działalność. Realizację imprez przewidzianych umową norweski wiceminister uzależnił od zainteresowania poszczególnych środowisk kulturalno-naukowych.

¹⁹ *Polityka Norwegii wobec KS i PRL...*, s. 10.

²⁰ *Ibidem*, s. 11.

²¹ *Ibidem*.

²² AAN, KC PZPR, Wydział Zagraniczny, sygn. 237/XXXII-710, k. 16–21.

²³ *Ibidem*, sygn. LXXVI-313, k. 3.

²⁴ *Polityka Norwegii wobec KS i PRL...*, s. 11.

Jacobsen podkreślił, że rząd norweski niezmiernie pragnie odprężenia w stosunkach między Wschodem a Zachodem. Wznowienie kontaktów politycznych uzależnił jednak od pełnej normalizacji sytuacji w CSRS. Norwegia miała ponownie zbadać kompleks problemów rozbrojeniowych, w tym również propozycje polskie. W tym celu powołano w ramach norweskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych nowy Wydział do Spraw Rozbrojenia²⁵.

Z wypadków czechosłowackich rząd norweski wyciągnął wniosek, iż musi zwiększyć swoją uwagę wobec zagwarantowania własnego bezpieczeństwa. Jacobsen stwierdził jednak, że Norwegia zmniejszyła aktywność w problemach bezpieczeństwa europejskiego i odprężenia, wychodząc z założenia, że w sprawach tych i tak głos decydujący mają ZSRR i USA. Z drugiej strony, rząd norweski dążył do złagodzenia stosunków, przede wszystkim ze Związkiem Radzieckim. Nie bez znaczenia były tutaj wybory powszechne, które odbyły się jesienią 1969 r. Natomiast z innymi krajami socjalistycznymi, w tym z Polską, Norwegia dążyła do utrzymywania formalnie poprawnych stosunków, aby nie pozostawać nadmiernie w tyle za większością państw NATO²⁶.

Po sierpniu 1968 r. zniknęło w Norwegii często wcześniej używane określenie „specjalne stosunki”, jakim nazywano dialog polityczny między tym krajem a Polską. Wiceminister Jacobsen oświadczył, że „co najmniej na jakiś czas Norwegia przestała przywiązywać znaczenie do tzw. specjalnych stosunków z Polską”²⁷.

Dialog polityczny Polski z Norwegią rozpoczął się w latach 1957–1958, a jego szczególne ożywienie przypadło na lata 1963–1968. Tematem rozmów były problemy bezpieczeństwa Europy i rozbrojenia. Po wyborach powszechnych 1965 r. dialog ze strony Norwegii był kontynuowany przez rząd koalicji mieszczącej. Kontakty z Polską, a później z innymi krajami socjalistycznymi, były obiektem krytyki norweskich sił skrajnie prawicowych. Rządowi zarzucano „flirt” z komunistami. Rzeczywiście niedługo po upadku rządu mniejszościowego na krótko rząd utworzyły partie mieszczańskie z konserwatywnym premierem Johnem Lyngiem. Jednak już po miesiącu do władzy powróciła lewica²⁸. Mimo tej sytuacji rząd, wraz ze zdecydowaną większością w Stortingu, uznał jednak, iż kontakty te są pożyteczne. Z norweskiego punktu widzenia kontakt z Polską, jako pierwszym sojusznikiem ZSRR, podnosił rolę Norwegii w polityce międzynarodowej, a także wzmacniał pozycję Norwegii wobec sojuszników z NATO. Kontakt ten wiązał się z rolą małych i średnich krajów – członków dwóch sojuszków – w polityce odprężenia równoległe do podobnej działalności prowadzonej przez dwa supermocarstwa. Dialog z Polską był również od czasu do czasu dys-

²⁵ *Ibidem*, s. 12.

²⁶ AAN, KC PZPR, Wydział Zagraniczny, sygn. 237/XXXII-712, k. 55–59.

²⁷ „Dagbladet”, 4 XII 1968, s. 3–4.

²⁸ G. Bernatowicz-Bierut, *Partie Socjaldemokratyczne Europy. Zarys encyklopedyczny*, Warszawa 1982, s. 214.

kontowany na płaszczyźnie wewnętrzno-politycznej jako przykład koegzystencji dwóch krajów o różnych systemach politycznych i możliwości prowadzenia wymiany poglądów między państwami należącymi do przeciwstawnych bloków²⁹.

Jednym z pierwszych polityków, którzy publicznie podważyli celowość utrzymywania kontaktów politycznych przez Norwegię z mniejszymi krajami Europy Wschodniej, był minister spraw zagranicznych i jeden z konstruktorów NATO – H. Lange. Oświadczył on: „W najbliższym czasie nie ma widoków, by kraje Europy Wschodniej uzyskały zezwolenie na utrzymywanie kontaktów obliczonych na odprężenie z krajami NATO. Musimy uznać fakt, którego nie można zmienić, iż należy dążyć do uzyskania porozumienia z przywódcami radzieckimi tak odnośnie do kontroli zbrojeń, jak i redukcji zbrojeń. Stało się jasne, iż w Układzie Warszawskim wyłączne kierownictwo sprawuje ZSRR”³⁰.

Trzeba stwierdzić, że dopóki istniały pewne konstruktywne elementy w polityce zagranicznej Norwegii, takie jak sprawa Wietnamu, nierozprzestrzenianie broni „A”, zainteresowanie inicjatywami rozbrojeniowymi, dopóty występowały teoretyczne możliwości wznowienia dialogu politycznego. Zresztą w sprawach będących zawsze obiektem kontrowersji (np. problem niemiecki) nie można było z góry wykluczać celowości dyskusji. Mowa tutaj m.in. o sprawie uznania granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej, sprawie NRD, a także demaskowania istoty polityki wschodniej Bonn³¹.

Wznowienie dialogu politycznego z Norwegią w omawianym okresie było uzależnione od ogólnej sytuacji międzynarodowej, a w szczególności od normalizacji sytuacji z Czechosłowacją, rozwoju dialogu między Stanami Zjednoczonymi i Związkiem Radzieckim, wykrystalizowania się koncepcji politycznej prezydenta Nixona wobec Europy, jak również od postępu rozwoju stosunków norwesko-radzieckich z pozostałymi krajami skandynawskimi, a przede wszystkim z Danią i Szwecją³².

Stosunek Norwegii do wydarzeń w Czechosłowacji w 1968 r., a także jej polityka posierpniowa, *de facto* zbliżyły ten kraj do struktur europejskich w pełni tego słowa znaczeniu, tzn. biorąc również pod uwagę kraje Europy Wschodniej. Zbliżenie to uwidoczniało się na dwojaki sposób – poprzez korzystne dla Norwegii przystąpienie do Wspólnoty Europejskiej, a także budzące wątpliwości, jak na tego typu kraj, umocnienie wpływów lewicy i komunistów. O ile zwiększające możliwości gospodarcze Norwegii wstąpienie do Wspólnoty Europejskiej mogło wpłynąć mobilizująco na funkcjonowanie jej sektora gospodarczego, o tyle wpływy komunistów w kraju demokratycznym mogły wywołać skutek odwrotny.

²⁹ *Norwegia – Polska. Przeszłość i teraźniejszość*, red. O. Grimnes, E. Dankiewicz-Szczepaniak, Toruń 2006, s. 3–6.

³⁰ „Arbeiderbladet”, 12 XI 1968, s. 2.

³¹ *Polityka Norwegii wobec KS i PRL...*, s. 14.

³² *Ibidem*.

Norweskie starania o członkostwo we Wspólnocie Europejskiej rozpoczęły się w latach sześćdziesiątych XX w. Jednak z uwagi na fakt podążania przez Norwegię w polityce europejskiej śladem Wielkiej Brytanii, uzależniła ona swe przystąpienie od przyjęcia Anglii do WE³³. Negocjacje akcesyjne nie zostały jednak rozpoczęte ze względu na weto ówczesnego prezydenta Francji Charlesa de Gaulle'a. W 1967 r. Norwegia po raz drugi podjęła próbę negocjacji, jednak i tym razem na drodze stanęło weto francuskie³⁴. Ostatecznie w 1969 r. po ustąpieniu generała de Gaulle'a i cofnięciu weta, Wspólnota podjęła decyzję o rozpoczęciu negocjacji. Oficjalne rozpoczęcie norweskich negocjacji akcesyjnych nastąpiło w dniu 30 czerwca 1970 r. Kluczowymi kwestiami negocjacyjnymi z punktu widzenia Norwegii były rolnictwo, rybołówstwo i polityka regionalna. Stronom udało się wypracować porozumienie i dnia 25 września 1972 r. sprawa przystąpienia Norwegii do struktur europejskich została poddana pod ogólnonarodowe referendum, mimo braku takiego wymogu w norweskiej konstytucji³⁵. Referendum wygrali przeciwnicy integracji. Przeciw przystąpieniu do Wspólnoty głosowało 53,5% wyborców, przy frekwencji wynoszącej 79,2%³⁶.

Po przegranym referendum władze Norwegii postanowiły, że mimo to należy zacieśnić współpracę ze Wspólnotą Europejską w ramach EFTA. Chodziło także o utrzymanie dostępu do brytyjskiego i duńskiego rynku. W 1973 r. podpisano porozumienie o strefie wolnego handlu artykułami przemysłowymi między EWG a Norwegią³⁷.

Jak już nadmieniono, po wydarzeniach w Czechosłowacji nastąpiło umocnienie lewicy i komunistów w Norwegii. Organizowano zjazdy, odczyty, spotkania, prelekcje i wykłady. W wielu dyskusjach dominowały zagadnienia pokoju i polityki „odprężenia”, walki z przejawami kryzysu gospodarczego oraz prac wewnątrzpartyjnych. Nie zapomniano również o rozbudowywaniu terenowych organizacji partyjnych³⁸.

Współpraca norweskich komunistów z partiami „bratnimi”, oprócz Francji, Włoch i Szwecji, obejmowała kraje socjalistyczne Bloku Wschodniego. Jednak na wielu spotkaniach przyznawano, że działalność komunistów w Norwegii „prowadzona jest w szczególnych warunkach, znacznie różniących się od tych, jakie panują w pozostałych krajach skandynawskich”³⁹. Mimo dużego wysiłku

³³ G. Garbarczyk, *Norwegia – 16 państwo członkowskie Unii Europejskiej*, „Przegląd Europejski” 2003, nr 1, s. 186–188.

³⁴ K. Nowicka, *Stosunki Unia Europejska – Norwegia*, *ibidem*, s. 161.

³⁵ E. Kuźelewka, *Norweskie i szwajcarskie „nie” dla integracji europejskiej*, „Studia Europejskie” 2003, nr 3, s. 100.

³⁶ K. Nowicka, *op. cit.*, s. 161.

³⁷ Z. Dołiwa-Klepacki, *Europejska integracja gospodarcza*, Białystok 1996, s. 267.

³⁸ *Informacja Wydziału Zagranicznego KC PZPR*, nr 12/57, Warszawa 1978, s. 1.

³⁹ *Ibidem*.

i licznych prac zmierzających do konsolidacji Komunistycznej Partii Norwegii, zwiększenia liczby jej członków i poprawy jej pracy organizacyjnej, nie udało się jednak komunistom dotrzeć ze swym programem do szerszych grup społecznych. Na przykład w 1978 r. KPN zdobyła 8 tys. głosów w całym kraju, co stanowiło zaledwie 0,4% ogółu oddanych głosów⁴⁰.

Spora część członków w 1975 r. opuściła partię i przeszła do Partii Lewicy Socjalistycznej (SV), z przewodniczącym Reidarem Larsenem na czele. Niepokój w szeregach budziła też średnia wieku członków partii i odczuwanie braku kadr praktycznie na wszystkich szczeblach. Ożywione kontakty utrzymywane z partiami Bloku Wschodniego – Polski, ZSRR czy Węgier, nie dały pożądanego rezultatu. Problemem była również wzmagająca się wśród społeczeństwa antykomunistyczna i antyradziecka propaganda w Norwegii, piętnująca kraje socjalistyczne. Dużą rolę odgrywali w niej maoiści, popierający aktywnie siły prawicy⁴¹.

Komuniści w Norwegii oficjalnie dążyli do konkretnych posunięć rozbrojeniowych, świadczących o rzeczywistym wkładzie tego kraju na rzecz odprężenia politycznego i militarnego w Europie. Jednym z podstawowych żądań było wystąpienie Norwegii z NATO, wprowadzenie planu strefy bezatomowej na północy Europy i zakaz produkcji broni masowej zagłady. Rzeczywiste ich cele były jednak ukryte. Oficjalne stanie po stronie pokoju na świecie i opowiadanie się za rozbrojeniem krajów demokratycznych, takich jak Norwegia, a jednocześnie wzmacnianie swojego potencjału zbrojeniowego prowadzone nieoficjalnie i w ukryciu, stanowiło nieczystą grę oraz zmierzało *de facto* do wytworzenia dominacji komunistów.

Rozłam, jaki nastąpił na XV Zjeździe KPN w 1975 r. w wyniku niepowodzenia próby organizacyjnego zjednoczenia norweskiej socjalistycznej lewicy, sprawił że partia wyszła z kryzysu skonsolidowana ideowo, ale osłabiona pod względem liczebności, kadrowego zabezpieczenia i sprawności organizacyjnego działania. W czasie Zjazdu zarysowały się rozbieżności zdań w ocenie pewnych zjawisk, co potwierdzało brak jednomyślności w szeregach partii. Wszystkie te kwestie świadczyły o stosunkowo małej popularności komunistów w Norwegii⁴².

Wydarzenia 1968 r. w Czechosłowacji, oficjalnie skrytykowane przez Komunistyczną Partię Norwegii, w rezultacie znacznie osłabiły pozycję lewicy i komunistów w tym kraju. Nachalna polityka zacieśnienia współpracy w obszarze Bloku Wschodniego i konsolidacji podejmowanej przez siły lewicowe, w efekcie wywołała efekt odwrotny i siły te w latach 1968–1977 znacznie osłabły. Przyczyniły się do tego stanu rzeczy również protesty znacznej części obywateli Norwegii o sympatiach prawicowych.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ AAN, KC PZPR, Wydział Zagraniczny, sygn. 237/XXXII-717, k. 8–9.

⁴² *Informacja Wydziału Zagranicznego...*, s. 8.

MIROSLAW ROMAŃSKI

**Norway forwards the Eastern Block presented on events
in Czechoslovakia 1968**

The primary objective of the article is the discussion of the most important aspects, policy directions and the attitude of Norway towards the events in Czechoslovakia 1968. It is a very interesting matter because Norway was a country that reacted in the most negative way to these events. None of the researches have deeply analysed that problem so far, and the archival documentation is rich in lots of unknown facts.

The text is of the exiguous mature and was written on the basis of the bulletins of the Ministry of the Foreign Affairs of People's Republic of Poland, and also the archived sources coming from the Department of the Central Committee of the Polish United Workers Party. Due to the that data coming from these sources have not been published so far, the article has shed new light on the current knowledge status in the subject considered.